

כיסוי השופר בעת הברכה

סימן תקפ"ה

בכל ספרי ההלכה בימינו מופיעה ההלכה: נהגו/צריך לכסות את השופר בעת הברכה. הלכה זו אינה מופיעה בגמרא או בראשונים, לא ברמב"ם ולא בשו"ע. ובכלל, מה טעם כיסוי זה? הרי בדרך כלל ההלכה היא הפוכה: יש להחזיק באופן גלוי את החפץ עליו מברכים. לדוג' כשמברכים על הלולב – ארבעת המינים גלויים לפני המברך. וגם כשמברכים ברכת הנהנין על מאכל או ברכת הריח, בוודאי שהם גלויים לעין המברך, ומיד לאחר הברכה הוא נהנה מהם. ומדוע יצא דופן השופר בדין זה?

במהלך הדורות נכתבו טעמים רבים להלכה זו, לדוגמה:

אבני נזר¹: דאם לא כן כשמברך על קול ולא על השופר, היה נחשב מעביר על המצוות לגבי התוקע. שהוא באמת יכול לברך על תקיעת שופר גם כן. על כן מכסין בשעת ברכה. גם יש לפרש לפי זה כמו שמכסין הפת בשעת קידוש שלא יראה הפת בושטו שאין מקדשין עליו, והכא נמי כיון שיכול לברך התוקע על השופר, מכסין שלא יראה השופר בושטו.

שדי חמד²: כשם שאברהם אבינו הצניע את יצחק כאשר בנה את המזבח לפני עקדתו (מדרש בראשית רבה פרשה נו') כדי שלא יפצע מאבן ויהיה בו מום, כך יש להצניע את השופר לפני התקיעות, שהרי התקיעות ם זכר לעקדה.

ויצבור יוסף³: כשם שהאיל היה מוסתר מאברהם, ורק אחרי עקדתו של יצחק התגלה לו, כך ראוי להסתיר את השופר.

אמנם, טעמים אלה נראים דחוקים, וקשה ליישבם עם ההגיון ההלכתי הרגיל שהובא לעיל, שיש לגלות את החפץ שעליו מברכים.

ובאמת, **נתיבי עם** מתנגד למנהג זה, וזה לשונו: כתב הבאה"ט (בסי' תקצג' סק"ג)⁴ משם הב"ח⁵ שיש לכסות השופר בשעת הברכה. והאחרונים הקשו עליו שמלבד שאין דבר זה בב"ח, עוד בה⁶ שמן הדין צריך לאחוז השופר בידו בשעת הברכה. וראיתי בפקוא"ל⁷ שמפרש כוונת ההגמ"ן ומנהגים שכתב לכסות השופר בשעת ברכה היינו ברכות מלכויות זכרונות ושופרות, ולא ברכת לשמוע קול שופר ושהחיינו.

¹ לר' אברהם בורשטיין, האדמו"ר מסוכטשוב. נפטר בשנת תר"ע.

² לר' חיים חזקיהו מדיני. (חח"ם). היה רבו של האי קרים, ואח"כ רבה של חברון. שדי חמד הוא אנציקלופדיה מופלאה על כל חלקי התורה. נפטר בשנת תרס"ה, ומקומו כבוד בבית העלמין העתיק בחברון.

³ לר' יוסף צוברי. רבה התימני של תל אביב. נפטר בשנת תש"ס.

⁴ באר היטב - חיבור על השו"ע. נכתב על ידי כמה מחברים במשך הזמן, כשכל אחד מוסיף נדבך על הקודם. המוכר לנו נכתב ע"י ר' יהודה אשכנזי. נפטר בפולין בשנת תק"ג.

⁵ בית חדש – לר' יואל סירקיס. פירוש על הטור. נפטר בשנת ת' בקרקוב.

⁶ ביטוי מושאל. ומקורו בפסוק: "ועוד בה עשריה ושבה והיתה לבער קאלה וקאלון אשר בשלכת מצבת בם זרע קדש מצבתה." (ישעיהו, ו', יג').

⁷ פקודת אלעזר – על ארבעת חלקי שו"ע. לר' רפאל אלעזר בן טובו. ראב"ד העדה המערבית. נפטר בשנת תרמ"ו, ומקומו כבוד בהר הזיתים.

בחפשי את מקור המנהג, הגעתי למאמר ארוך⁸ המתחקה אחר המנהג הזה. מנהג זה מקורו בהגהות לספר המנהגים⁹. במהדורות הקדומות לספר מופיעה הלכה זו בשינויים:

במהדורת לובלין (של"א) מופיע: יכול לתקוע ולנסות השופר בשעת ברכות.

במהדורת פראג (שס"ו): יכול לכסות השופר בשעת ברכות. כאן נשמטה המילה "לתקוע", והמילה "לנסות" הפכה ל"לכסות".

במהדורת פראג (שפ"ו): יכול לתקוע ולכסות השופר בשעת ברכות. – המילה "לתקוע" הוחזרה.

ואילו במהדורת פראג (תכ"ח) מופיע נוסח מחודש: צריך התקוע לכסות השופר בשעת ברכות.

וישנם עוד גרסאות דומות במהדורות שונות.

נוסחים אלה מעוררים קשיים: הנוסח "יכול לכסות..." מעורר קושי: מדוע שירצה התוקע לכסות את השופר בזמן הברכות? ואילו הנוסח: "יכול לתקוע ולכסות השופר בשעת הברכות" מעורר קושי יותר גדול: איך יתקע ויכסה את השופר באותו זמן? וכן לא ברור האם הכיסוי נאמר על שעת הברכות או על זמן התקיעה. וכנראה בגלל קשיים אלה תוקן הנוסח ל"צריך לכסות בשעת הברכות". זהו נוסח שאין בו קשיים תחביריים ולכן הוא התקבל. אבל, כפי שראינו, הנוסח המקורי היה "יכול" ולא "צריך". ועל כן, בעל המאמר מצדד בנוסח הראשון: יכול לתקוע ולנסות השופר בשעת הברכות. ומשמעותו היא, שמותר לתקוע לנסות ולבדוק את התאמת השופר (וגם להוציא ממנו כמה קולות) בין הברכות לתקיעות. וזאת כדי שהתקיעות יצאו טובות יותר. וברבות השנים והמהדורות התחלפה הנו"ן של "לנסות" לכ"ף של "לכסות". ומפני שלא מובן מדוע "יכול", הוחלפה המילה ל"צריך".

כמו שכתב **נתיבי עם**, מנהג זה לא מופיע בב"ח. הוא אכן מופיע באליה רבה¹⁰ בשם ספר המנהגים דלעיל.

יוצא מכל הנ"ל, שמנהג זה, לכסות את השופר בשעת הברכות, הוא מנהג שנוצר מטעות סופר באחת ממהדורות ספר המנהגים. וטעות זו השתרבה לכל ספרי ההלכה. ההגיון הבריאי של רבינו לא נתן לו להסכים עם המנהג לכסות את השופר כאשר מברכים עליו, ולכן הביא את הפירוש שהכוונה היא לברכות מלכויות זכרונות ושופרות. בימינו, כשאנו יכולים לבדוק באופן מדעי מהדורות שונות ודפוסים קודמים, מתבררת האמת על הלכה זו.

בברכת שנה טובה וגמר חתימה טובה,

דניאל לוי.

⁸ המאמר נידון כאן: <http://forum.otzar.org/viewtopic.php?t=4417>

⁹ ספר המנהגים לר' אייזיק טירנא (נפטר בסביבות שנת קפה') זכה שנתבצר לו מקום של כבוד בין שאר כל ספרי מנהג אשכנז. הוא היה ספר המנהגים הנפוץ ביותר בקרב יהדות אשכנז בכלל ובמיוחד בארצות אירופה המזרחית. עשרות רבות של מהדורות נדפסו ממנו עד היום.

¹⁰ לר' אליהו שפירא. מגדולי פוסקי אשכנז. נפטר בשנת תעב'. הספר נכתב על ספר הלבוש לר' מרדכי יפה.